

ADAPTACIJA NA ZATOČENIŠTVO*

Ljeuposava Ilijić*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

Adaptacija ili prilagođavanje predstavlja način na koji se čovjek održava u životu u promjenljivim životnim okolnostima. U slučaju osuđenih lica, ona je označena kao proces prihvatanja zatvorskih normi i pravila formalnog sistema tj. sveukupnog zatvorskog života. Na koji način teče taj proces i koji su to faktori koji determinišu ovaj proces, ali i koliki je njegov uticaj na krajnju uspješnost zatvorske kazne, samo su neka od pitanja za kojima tragaju teoretičari iz penološke oblasti. O ovom radu, pažnja je posvećena upravo traganju za odgovorima na ova pitanja, ali i analizi dosadašnjih rezultata istraživanja ovog problema.

KLJUČNE RIJEČI: adaptacija / faktori adaptacije / osuđenici

KOJI SU FAKTORI ADAPTACIJE ILI ŠTA UTIČE NA PROCES ADAPTACIJE?

Veliki broj istraživača, još od 40-ih godina prošlog vijeka, usmjeravalo je svoja interesovanja ka proučavanju načina na koji se zatvorenici prilagođavaju zatvorskom životu, ali i tome na koji način adaptacija na zatvorske uslove utiče na njihovo ponašanje i učešće u aktivnostima u okviru ustanove (Zamble, Porporino 1988; Toch, 1977; Irwin, Cressey, 1962; Sykes, 1958; Clemmer, 1940)

---

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: lelalela_bgd@yahoo.com

Tako rezultati brojnih istraživanja pokazuju da vrijeme provedeno u zatvoru ima direktne efekte na učešće zatvorenika u programu, osjećaj kontrole nad sopstvenim životima, njihov osjećaj beznađa, ali i disciplinske prekršaje u zatvoru.

Vrijeme provedeno u zatvoru i kvalitet života prije dolaska u zatvor interaktivno ima uticaj na kontakt zatvorenika sa porodicom i prijateljima.

Oblici adaptacije na zatočeništvo mogu biti značajni pokazatelji ponašanja zatvorenika, tako npr. disciplinski prekršaji u zatvoru mogu biti intuitivi recidiva, dok sa druge strane, učestvovanje u obrazovanom procesu, kao i održavanje porodičnih veza može da umanju mogućnosti recidiva (Dhami, Ayton, Loewenstein, 2007; Gendreau, Little, Goggin, 1996; Gerber, Fritsch, 1995; Hairston, 1991).

Najranija istraživanja adaptacije na zatvorske uslove bazirala su se na Klemmerovom konceptu *prizonizacije*, koja je definisana kao veće ili manje prihvatanje običaja, navika i generalne kulture zatvorskog sistema (Clemmer, 1940).

Iako postoje brojna interesovanja za nastavak istraživanja baziranih na konceptu prizonizacije, istraživači su danas više usmjereni ka ispitivanju specifičnih bihejvioralnih reakcija na kaznu zatvora, kao i osuđeničke psihološke i emocionalne reakcije, odnosno usmjereni su ka traganju za odgovorima na pitanja: u kojoj mjeri zatvorenici učestvuju u režimskim, formalno sistemskim aktivnostima, kakav im je kontakt sa ostalim osuđenicima, ali i interakcija sa službenim osobljem, da li imaju kontakt sa svojim porodicama i da li se pridržavaju zatvorskih pravila ponašanja? Šta sami osuđenici misle o zatočeništvu i kako se osjećaju? (Dhami, Ayton, Loewenstein, 2007:1086).

Brojna istraživanja tragajući za ovim odgovorima fokusiraju se na proučavanju najvažnijih faktora adaptacije polazeći od različitih teorijskih modela. Tako se u literaturi najčešće spominju tri velika teorijska modela koja su korišćena u objašnjavanju prilagođavanja zatvorenika na zatvorsku sredinu i faktora koji određuju njegovo ponašanje. To su deprivacioni, importacijski i situacioni model.

Prema deprivacionom modelu, zatvor je totalna institucija potpuno odsječena od slobodnog svijeta (Goffman, 1961). Zatvor kao vrsta životne sredine podstiče proces prizonizacije kroz adaptaciju, gubitke-lišavanja ili "*patnju zbog zatočeništva*" (Sykes, 1958; Sykes, Messinger 1960).

Prema Sajksu (Sykes, 1958), patnje prouzrokovane zatočeništvom uključuju deprivaciju slobode, materijanih dobara i usluga, heteroseksualnih odnosa,

samostalnosti i bezbjednost, a prilagođavanje zatvorenika na te patnje dovodi do razvoja zatvoreničke subkulture odnosno zatvoreničkog neformalnog sistema.

Zatvorenički neformalni sistem ima svoje vrijednosti, norme i pravila ponašanja koja su u direktnoj suprotnosti sa pravilima i normama formalnog sistema, i kao takav, neformalni sistem je ključni faktor koji vodi ka agresivnom ponašanju zatvorenika, kršenju pravila ponašanja, odupiranju autoritetu i uopšte, svemu onome što proklamuje formalni sistem (Jiang, Fisher-Giorlando 2002: Paterline, Petersen, 1990; Sykes, Messinger, 1960; Goodstein, Wright, 1989; Wright, 1991).

U suprotnosti sa deprivacionim modelom, importacijski model (ili model uvoza) stavlja u fokus iskustvo i socijalizaciju prije zatvora. On naglašava kako prije svega, lične osobine zatvorenika i njegovo društveno porijeklo u najvećoj mjeri određuju ponašanje zatvorenika.

S druge strane, zatvorenička subkultura prije opisuje sistem vrijednosti, normi i vjerovanja koje su osuđenici imali prije dolaska u zatvor, nego li što on predstavlja pojedinačni rezultat prizonizacije u totalnoj ustanovi. Takođe, pristalice ovog teorijskog modela smatraju da nemaju svi osuđenici iskustvo patnje i deprivacija koje se javljaju u zatvoru. Adaptacija na zatvorske uslove zavisi prvenstveno od ličnih sposobnosti osuđenika da pronađu načine na koji će zadovoljiti svoje potrebe.

Isto tako, zatvori danas, nisu više toliko totalne ustanove, niti zatvorenike treba posmatrati kao jednu homogenu, jedinstvenu grupu, već više kao skup različitih podgrupa sa svojim sopstvenim sistemima vrijednosti, normama i vjerovanjima (Jiang, Fisher-Giorlando, 2002: Bonta, Gendreau, 1990; Farrington, 1992).

Značaj ovakvog pristupa izučavanju procesa adaptacije možda bi se najbolje mogao dokazati kroz testiranja koja ispituju povezanost procesa adaptacije i objektivnih karakteristika osuđenika u periodu prije dolaska u zatvorsku ustanovu, kao što je npr: nivo obrazovanja, zaposlenost, odnosi sa drugim ljudima, upotreba droge i /ili alkohola itd.

Neki istraživači našli su i empirijske dokaze koje potvrđuju tačnost postavki ovog modela. Npr. Rajt (Wright 1989) je utvrdio da, zatvorenici koji nemaju obrazovanje veće od srednjoškolskog tj. obrazovanja sa srednjom stručnom spremom, imali su fizičke probleme (češće povrijeđivani od strane drugih zatvorenika) i veći broj disciplinskih prekršaja vezanih za remećenje reda i pravila ponašanja u ustanovi. Takođe, zatvorenici koji su prije dolaska u zatvorsku ustanovu bili

nezaposleni, imali su brojnije psihofizičke smetnje (jači stres), veći broj sukoba i disciplinskih prestupa, ali i problema sa spoljnim svijetom.

Slično ovom nalazu, Fin (Finn,1995) je potvrdio da je ekonomska deprivacija (prisutna i prije dolaska u zatvorsku ustanovu) u pozitivnoj korelaciji sa disciplinskim prestupima i prekršajima u zatvoru.

Konačno, situacioni model suprotstavlja se importacijskom modelu za ignorisanje situacionih faktora u objašnjavanju prilagođavanja zatvorenika na zatvor (Jiang, Fisher-Giorlando, 2002; Steinke, 1991).

Ovaj model pretpostavlja da izvori i pokretači ponašanja primarno dolaze od situacionih faktora, kao što su doba godine i lokacija, ili od kompleksa međusobnih uzajamnih odnosa između zatvorenika i stručnih radnika. Na primjer, zbog toplote, zatvorenici mogu da prekrše više pravila u ljetnom, nego u zimskom periodu, bez obzira na svoje lične karakteristike ili njihov nivo deprivacija.

Situacioni model fokusira se na otkrivanju uticaja situacionih promenljivih na zatvoreničko prilagođavanje, posebno obraćajući pažnju ka otkrivanju odgovora na pitanja: gdje se dogodilo određeno ponašanje (npr: tip ustanove, odjeljenja), kada se dogodilo određeno ponašanje (npr. koje je doba dana/radne smjene tokom koje se dogodilo neko incidentno ponašanje) i kategoriji ko (podrazumjeva ko je od zatvorenika bio uključen u određeno ponašanje, ko je pisao izvještaj o tome, ko je prvi reagovao itd.) (Jiang, Fischer-Giorlando, 2002).

EMPIRIJSKA ISTRAŽIVANJA PROCESA I FAKTORA ADAPTACIJE

Brojni autori navode da je vrijeme provedeno u zatvoru, jedan od presudnih faktora koji utiču na adaptaciju osuđenog lica na zatvorske uslove.

Tako na primjer, zatvorenici koji su osuđeni na kraće zatvorske kazne pokazuju ograničenu adaptaciju.

Zatvorenici osuđeni na duževremene kazne, povećanim učešćem u radu i drugim aktivnostima režima smanjuju kontakte i prisnost sa drugim zatvorenicima. Njihov nivo kontakata sa svojom porodicom i prijateljima iz spoljašnje sredine je konstantniji. Osim toga, kod njih je smanjen osjećaj beznađa, ali i broj disciplinskih prekršaja u zatvoru (Dhami, Ayton, Loewenstein, 2007; Schmid, Jones, 1993).

Međutim, neko opšte mišljenje većine istraživača, moglo bi se iskazati stavom, da sa protokom vremena provedenog u zatvoru, kod većine osuđenika, opada nivo kontakata sa spoljašnjim svijetom.

Neki taj stav objašnjavaju time da se osuđeni na duževremene kazne, nakon izvjesnog vremena prepuštaju dnevnoj rutini zatvorskog života, pokazujući svoje slabosti i postepeno smanjujuću kontakt sa spoljašnjim svijetom, porodicom i prijateljima (Dhami, Ayton, Loewenstein, 2007).

Što se tiče konkretnih poteškoća na samom početku izdržavanja zatvorske kazne, empirijski podaci pokazuju da zatvorsko iskustvo može rezultovati krajnje neprilagođenim oblicima reagovanja, kao što je pojava teških oblika samopovrijeđivanja, različitim oblicima reaktivnih stanja, kao i stresom izazvanih najrazličitijih poremećaja.

Poznato je, takođe, da je učestalost samoubistava zatvorenika znatno veća u poređenju sa stopom samoubistava u opštoj populaciji.

U penološkoj literaturi se vrlo često pominje da prihvatanje zatvorske subkulture korespondira sa dužinom vremena provedenim u zatvoru. Smatra se da u prvoj fazi boravka u penalnoj ustanovi, većina osuđenika ne prihvata norme osuđeničkog društva, jer kod njih još uvijek dominira oslanjanje na konvencionalne vrijednosti; tek poslije nekih šest mjeseci ili više, pojedini osuđenici počinju pokazivati sve veću antidruštvenu usmjerenost, odnosno pripadnost zatvoreničkom subkultur (Farkaš, Žakman-Ban, 2006).

Proces prilagođavanja ili adaptacije osuđenika na zatvorske uslove, sagledava se sa različitih aspekata.

U sociološkim istraživanjima dominiraju teme koje se odnose na usvajanje subkulturnih normi, vjerovanja i uloga neformalne osuđeničke zajednice. Jedna od glavnih tema jeste i proces asimilacije opisan najčešće kao proces prizonizacije (*zatvorizacije*) u kojem zatvorenik postaje dio zatvoreničkog društva, preuzima uloge tog društva i samoprocjenjuje sa kao pripadnik tog društva. To se svakako najprije ogleda u njegovom statusu zatvorenika, npr. u podređenom položaju i odjeći, propisanom načinu ophođenja sa osobljem, definisanom i određenom rasporedu dnevnih aktivnosti, spavanja, rada, ali i prihvatanju normi i vrijednosti zatvoreničke zajednice i dr.

U pokušaju razrješenja efekata zatvorske kazne i načina prilagođavanja zatvorenika, mnoga su se istraživanja bavila i uticajem objektivnih, odnosno spoljašnjih karakteristika i fizičkih osobina zatvorskog okruženja, a tako i ulogom različitih individualnih obilježja i osobina prestupnika.

U većem broju studija opisane su povezanosti bihevioralnih i /ili subjektivnih indikatora prilagođavanja i određenih sociodemografskih obilježja zatvorenika, npr. starosti, etničkog porijekla, obrazovanja, pola, ali i značenja faktora kao što su ranije zatvorsko iskustvo i vrsta krivičnog djela.

Nažalost, na našim prostorima i u našim zatvorskim uslovima, nisu vršena istraživanja s ciljem proučavanja procesa prilagođavanja osuđenika na zatvorske uslove, kako sa aspekta vremena provedenog u zatvorskoj ustanovi, tako ni sa aspekta sociodemografskih karakteristika osuđenika kao faktora određuju ovaj proces, tako da nedostaju validni podaci koji bi potkrepili brojne nevedene teorijske tvrdnje.

Ipak, neka istraživanja iz susjednih zemalja daju rezultate koji se ipak mogu smatrati relevantnim (s obzirom na sličnost sistema izvršenja zatvorske kazne, uslova istraživanja, tipa ustanove i populacije osuđenika).

Tako rezultati istraživanja proseca prilagođavanja zatvorskim uslovima, koje su sproveli Farkaš i Žakman-Ban u Kazneno-popravnim zavodu zatvorenog tipa (Lepoglava) ukazuju na:

- Činjenicu da uspješnijem prilagođavanju institucionalnom tretmanu u početku izdržavanja zatvorske kazne, odgovara povoljniji demografski i sociopsihološki status zatvorenika (oni koji žive u vlastitoj porodici, imaju djece, potiču iz normalne, funkcionalne porodice, većeg stepena obrazovanja, sa zadovoljavajućim materijalnim prilikama, koji su bili zaposleni i dr.)
- Podatak da nešto nepovoljnijoj odnosno djelimičnoj prilagođenosti penološkom tretmanu odgovaraju sljedeća obilježja demografskog i socijalnog statusa osuđenika: relativno povoljne materijalno kulturološke karakteristike primarne porodice, porijeklo iz urbane sredine, neoženjenost, mlađa životna dob i nemanje djece (nerealizovana roditeljska uloga).
- U pogledu vrste krivičnog djela i toka tretmana, najbolju adaptaciju postižu nenasilni prestupnici u smislu da izbjegavaju neprilike i stvaraju nova prijateljstva u težnji da se što prije napusti kaznena ustanova. Riječ je o ponašanju koje korespondira sa formalnim zahtjevima u penalnoj ustanovi.
- Izvršioci nasilnih krivičnih djela, posebno ubistava i silovanja, imaju izrazite poteškoće u pogledu prilagođavanja. Riječ je o težem podnošenju strukturiranja vremena svojstveno kaznenim ustanovama, sklonost izolaciji od drugih zatvorenika, češće kažnjavanje nego nagrađivanje za ponašanje i dr (Farkaš, Žakman-Ban, 2006: 963).

Kada je riječ o zatvorskim ustanovama, nesumnjivo je da one predstavljaju najneprirodnija okruženja za čovjeka u kojima dominiraju brojna ograničenja, deprivacije i frustracije. Većina autora se bez sumnje, slaže sa činjenicom da je početak izdržavanja zatvorske kazne najstresnije razdoblje, te da u tom periodu postoji učestala pojava anksioznosti i depresivnosti, kao normalnih i očekivanih stanja na adaptacijsku krizu.

Svakako, veća stopa počinjenih i pokušanih suicida kao i drugih oblika samopovrijeđivanja, posebno kod onih koji se prvi put nalaze u penalnoj ustanovi, pokazatelji su različitih reagovanja osuđenika na novo životno okruženje.

Na kraju, čini se da su glavni nedostaci vezani za pitanje adaptacije osuđenika na zatvorske uslove, praktično, to što nisu rađena sveobuhvatna istraživanja koja bi pružila adekvatne podatke o ovom problemu, na našim prostorima, i što su brojne teorijske osnove usmjerene ka zanemarivanju mnogih ličnih, individualnih faktora koji doprinose razlikama u percepciji i vrsti reakcija osuđenih na različite aspekte zatvorskog života.

TEORIJSKA OBJAŠNENJA PROCESA ADAPTACIJE NA ZATVORSKE USLOVE

U toku izvršenja zatvorske kazne, osuđenici su, u većoj ili manjoj mjeri, izloženi brojnim pristiscima, lišavanjima i frustracijama.

Prilagođavanje osuđenika na zatvorsku sredinu i njihova uključenost u zatvorenički društveni sistem, zavisi od mnogih elemenata, među kojima su najznačajniji: dužina kazne i vrijeme provedeno u zatvoru, osobine ličnosti, starost, stepen socijalizacije, spremnost na prihvatanje zatvorskih normi, režim same ustanove i brojni drugi.

U teoriji postoje brojne varijacije tipologije i definisanja različitih oblika adaptacije-reakcije osuđenika na zatvorsku situaciju, a sve su nastale na osnovu Mertonove tipologije koja razlikuje konformizam, inovaciju, ritualizam, povlačenja i bunt.

Prema starijoj tipologiji, koju je kreirao Sajks (Sykes, 1958) postoje četiri načina adaptacije, a to su:

- *Fizičko bjekstvo*-koje predstavlja prvu reakciju osuđenika na zatvorsku situaciju. Kod nekih osuđenika, želja za bjekstvom postoji sve vrijeme boravka u zatvoru, bez obzira na to što se nalaze u zatvoru sa maksimalnim obezbjeđenjem, gdje je bjekstvo faktički nemoguće. Oni stalno razmišljaju o bjekstvu, planiraju ga, što svakako predstavlja jedan psihički mehanizam odbrane koji im pomaže da izdrže sve neprijatnosti u zatvoru.
- *Psihološko povlačenje*-predstavlja takav oblik prilagođavanja koji se svodi na odbacivanje sopstvenih ciljeva, interesa i potreba, s obzirom da najčešće ne mogu da ih zadovolje i ostvare, pa su frustrirani i povlače se u sebe.

- *Bunt*-predstavlja oblik bjekstva od frustrirajuće situacije u zatvoru, organizovanjem otvorene pobune koja ima za cilj da osuđenici preuzmu vlast u zatvoru. Iako u većini slučajeva ove pobune ne uspjevaju, one privlače pažnju javnosti i mogu da utiču na izvjesne promjene zatvorskog režima.
- *Inovacija*-je takav oblik adaptacije u okviru koga se mirnim putem nastoji da uspostavi promjena životnih uslova u zatvoru. Osuđenici koriste različite oblike ubjeđivanja, pišu pisma, molbe, žalbe i sl. upravi zatvora ili javnosti, sa ciljem da promjene postojeće uslove života (Konstantinović-Vilić, Kostić, 2006).

Moris razlikuje šest tipova adaptacije, od kojih su tri sagledani na isti način kao kod Sajksa (inovacija, povlačenje, pobuna), dok se ostala tri razlikuju, a to su: konformizam, ritualizam i manipulacija.

- *Konformizam* predstavlja jedan od oblika adaptacije koji je karakterističan po tome što osuđenik priznaje da je pogriješio zbog toga što je počinio krivično djelo, prihvata da bude kažnjen i smatra da je sve što zatvorsko osoblje preduzima legitimno i dobro za njegovu prevaspitanje. Nažalost, ovakav tip adaptacije se izuzetno rijetko javlja među osuđenima.
- *Ritualizam* je takav oblik prilagođavanja u kome osuđenici odbacuju vrijednosti osoblja i opšte prihvaćene društvene vrijednosti, ali se ipak pridržavaju institucionalnih normi ponašanja. Često se pravi razlika između dva osnovna podtipa ritualizma, a to su ritualizam identifikacije (obuhvata zatvorenike koji su se identifikovali sa osobljem ustanove i trude se da obavljaju poslove zatvorskog osoblja, pa su i omiljeni među stručnim radnicima, a za ostale osuđenike oni predstavljaju "šljam") i ritualizam zavisnosti (u kojem osuđenici postaju potpuno zavisni od zatvorskog načina života i zatvor postaje za njih jedino mjesto u kojem mogu da žive).
- *Manipulacija* označava takav oblik prilagođavanja osuđenika u kome osuđeno lice nastoji da ostvari svoje ciljeve bez sukoba sa zatvorskim vlastima. Da bi postigao ono što želi, osuđenik pokušava da nadmudri osoblje koristeći dopuštena sredstva, upoznat je sa režimom zatvora, načinima na koji se on najbolje može iskoristiti, poznaje svoja prava i spreman je da se za njih verbalno bori (Konstantinović-Vilić, Kostić, 2006).

Međutim, bez obzira na to koji se oblik adaptacije prihvata, osuđenik mora da učestvuje u zatvorskom životu onakvom kakav on jeste i da nalazi rješenja za svoje probleme, a učestalo je mišljenje da je upravo zatvorenički društveni sistem jedan od glavnih mehanizama za olakšanje deprivacija i frustracija koje se javljaju kod osuđenika.

ZAKLJUČAK

Čini se da su tradicionalne teorije o zatvorima kao totalnim institucijama danas skoro neodržive. Iako zatvor kao institucija (posebno zatvori sa maksimalnim nivoom obezbjeđenja) u potpunosti reguliše život osuđenih lica, on je ipak danas daleko od totalne ustanove. S druge strane, kvalitet života osuđenog lica prije dolaska u zatvorsku ustanovu i deprivacije koje se javljaju u zatvoru, svakako mogu uticati kako na kvalitet odnosa osuđenog lica sa spoljašnjim svijetom, tako i na njegovo prilagođavanje zatvorskim uslovima i životu u njemu. Proces prilagođavanja ili adaptacije svakako nije jedan jednostavan i jednodimenzionalan proces uslovljen jednim faktorom, već naprotiv, složen kompleks različitih uticaja kako života prije zatvora, strukture ličnosti, njenih sociopsiholoških, demografskih, kriminoloških, materijalno ekonomskih karakteristika, već i objektivnih faktora vezanih za samu instituciju, kao što je npr. tip ustanove, režim izdržavanja kazne, uključenost u aktivnosti u ustanovi, odnos sa drugim osuđenima i osobljem itd.

Svakako da nedostatak adekvatnih istraživanja koja bi se fokusirala na ispitivanje uticaja većeg broja faktora na proces adaptacije, onemogućava i donošenje bilo kakvog validnog definisanja i detektovanja najbitnijih faktora procesa adaptacije. Ne treba zanemariti uticaj varijabli starosti osuđenika, radne angažovanosti i disciplinskih prestupa na ponašanje zatvorenika i proces adaptacije, koje nisu posmatrane u dosadašnjim istraživanjima ovog problema. Korisnost ovih faktora i njihov uticaj na proces adaptacije mogao bi biti od velike koristi u nekom od budućih istraživanja.

LITERATURA

- (1) Clemmer, D. (1958) *The Prison Community*. New York: Holt, Rinehart and Winston
- (2) Dhami M.K., Ayton, P. Loewenstein, G. (2007) *ADAPTATION TO IMPRISONMENT-Indigenous or Imported?* Criminal justice and behavior, Vol 34, str 1085-1100, American Association for Correctional and Forensic Psychology
<http://sds.hss.cmu.edu/media/pdfs/loewenstein/AdaptPrisonment-Indigenous.pdf>
- (3) Farkaš, R., Žakman-Ban, V. (2006). *Obilježja procesa prilagode zatvorskim uvjetima zatvorenika/zatvorenica s obzirom na sociodemografske i kriminološke osobujnosti*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, (Vol.13), br.2/2006 (957-990)

- (4) Finn, M. A. (1995) Disciplinary incidents in prison: Effects of race, economic status, urban residence, prior imprisonment. *Journal of Offender Rehabilitation*, 22, 143-156.
- (5) Goffman, E. (1961) *Asylums*. Harmondsworth: Penguin Books
- (6) Jiang, S., Fisher-Giorlando, M. (2002) *Inmate Misconduct: A test of the Deprivation, Importation, and Situational Models*, *The Prison Journal* 2002 82:335 <http://tpj.sagepub.com/content/82/3/335>
- (7) Konstantinović-Vilić, S. Kostić, M. (2009) *Evropski standardi za izvršenje krivičnih sankcija*, Zbornik radova Udruženja za međunarodnu krivično pravo, *Pravni život* br.9/2005. str.887-902
- (8) Sykes, G. Messinger, S. (1960) *The Inmate Social Sistem*; In *Theoretical Studies in Social Organization of the Prison*, Social Science Research Council, New York;
- (9) Sykes, G., (1958) *The Society of Captives: a Study of a Maximum Security Prison*. New Jersey: Princeton University Press
- (10) Wright, K. N. (1989) Race and economic marginality in explaining prison adjustment. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 26, 67-89.
- (11) Zamble, E., & Porporino, F. J. (1988) *Coping, behavior, and adaptation in prison inmates*. New York: Springer-Verlag.

ADAPTATION OF CAPTIVITY

Adaptation or customization is the way in which man kept alive in changing circumstances. In the case of prisoners, it is identified as the process of accepting the norms and rules of the prison system that is formal. How does the flow of the process and the factors that determine this process and what is its impact on the ultimate success of prison sentences, are just some of the questions they're looking for theorists from the field of penology. In this paper, attention has been devoted to the search for answers to these questions, but also the analysis of the result of previous research on this issue.

KEYWORDS: *adaptation / adaptation factors / the convicts*